

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קעב קעג קעד

148

באר הגולה

שאלו וכן דברי הרמב"ם פ"ח מהל' ברכות: **ב** ג' שכתב והקנים אכלין לתוף פיו בלא ברכה, אם הוא דבר (ו) שאינו נמאס אם יפלטנו, (ז) יפלטנו (ג) ויברך עליו, ואם הוא (ח) דבר שנמאס, מסלקו לצד אחד ומברך:

ג שם נמאס

קעג דין מים אמצעיים, ובו ג' סעיפים:

א מים אמצעיים (א) רשות. והגוי מלי בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה חובה (ב) (עין ב"ר יורה דעה סימן פט): **ב** בין בשר לדגים חובה לטל, משום דקשה (ג) לדבר (ב) [א] אחר, וחמירא סבנתא מאסורא (ד) (ועין יורה דעה סימן קטז): **ג** ג' כל הדברים הנוהגים באחרונים (ה) נוהגים באמצעיים, (ו) בין להקל * בין להחמיר, חוץ מהסח-הדעת (ז) שפוסל באמצעיים מפני שצריך רוצה לאכל וידיו צריכים שמור, וחוץ מנגוב הדגים (ח) שאמצעיים צריכים נגוב כראשונים: הגה רש"י שאמרו שאמצעיים צריכים (ט) דוקא מים, מה שאין כן באחרונים, בדלקמן סימן קפא (כ"י בשם אורחות חיים):

א חלין קה ב טור
בשם תרא"ש מנכ"א
דקדוקים ע"ג א"ר
חיים בשם הרמב"ד

קעד דין ברכת הין בפעודה, ובו ח' סעיפים:

א אין שבתוף הפעודה מברך עליו 'בורא פרי הגפן', (א) ואין הפת פוטר:

א ברכות סא

באר היטב

דאורייתא אבל במים ושאר מינין אפשר דבנה אין לברך, רצ"ע, לכן יש לנהג שישלש אותם כמש"ל, מ"א: (ג) ויברך. ולא מהני בנה סליק לצד אחר, דכתב ימלא פי תהלתך:

(ב) אחר. ואפשר דבמין טהור אין סנה כ"כ, דמנהג דברים נזקקים בש"ס שהם סנה לרוב נעה ושאר דברים והאידנא אינו מוקד, ונשתנה הטבעיות, וגם הכל לפי טבע הארצות, מ"א, עין ב"ר יורה דעה סימן קטז ס"ג וקא"ע סימן קנו:

משנה ברוכה

אם שתה בשעור, וכן הסכים (ו) האליה דבה: **ב** (ו) שאינו נמאס, כגון (ו) פולין וכיוצא בזה שהם קשים: (ז) יפלטנו ויברך עליו. כדי שיהא פיו ריקן בשעת הברכה, דכתב "ימלא פי תהלתך" [גמרא]. וכתב האשכול: מהא שמעין, מאן דמברך ברכה צריך לברך מלא פמה ולא לגמגם: (ח) דבר שנמאס. כגון (ט) חותים וענבים:

שערי תשובה

אחרים עם הספרים, שאז אין הארבע כולל לגבי הספרים, וצ"ע שכתב רש"י בברכות דף כב ע"א ד"ה ל"ש, אלא בספרותה יש להחמיר, עכ"ל. ור"ש בתשובת אהל יצחק הכותב לעיל בשע"ת סימן מ, ע"ש:

[ב] אחר. עכ"ל. וצ"ע פ"ח סימן פט מ"ש על דברי הרמב"ם שא"צ כלי לטל לתוכו, וכח"צ סימן נה השיג עליו, וכן הרמב"ם הכין בהרשב"א כפ"ח, והשיג עליו בא"ר שהפנה שא"צ כלי לטל מטה, ע"ש. ור"ש בהג"ה צריכים מים דוקא, עין בת"ח קלל עז וקמ"י שם, והא"ר קחב לישב הלשון משא"כ באחרונים:

באר הגולה

הראשונים לא הזכירו דבריו, ועל-כן הפקל בזה אין למחות בידו: * בין להחמיר. כתבו הרבה אחרונים שאין נוטלין על-פני קרקע, כמים אחרונים [האליה דבה] ותחכם צבי ותפרישה בסימן קפא ותפריד יוסף ומגן-גבורים, הלא ברש"ל ופרי חדש. אכן בפר"מגדים יורה דעה סימן סט סעיף ראשון י' בשפת-דעת פסק להקל:

א (א) רשות. רצה נוטל, רצה (ב) אינו נוטל: (ב) עין ב"ר יורה דעה סימן פט. סעיף ג, ושם נתבאר בהג"ה דלפי מנהגנו יש לטל ידיו אפילו בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר שאחריו אם נוגע בהם בידיו, ואין לנו רשות אלא בשעור התבשילין שזין: **ב** (ג) לדבר אחר. צרעת. וצ"ע במגן-אברהם שכתב דאפשר דבזמננו אין סנה כל-כך, דבכמה דברים נשתנו הטבעיים, עין שם: (ד) וצ"ע ב"ר יורה דעה סימן קטז. ושם נתבאר בהג"ה דמנהגנו שאין חוששין לזה, וס"מ דמפל מקום (ז) יש לאכל דבר ביניהם ולשתות, דהרי קנהם והדחה: **ג** (ה) נוהגים באמצעיים. הינו (ג) שבין תבשיל לגבינה: (ו) בין להקל. הינו, (ד) שאין צריך נטילה בכלי, וגם רק עד פרק השנים, וגם אין חציצה מעכב בהם בדיעבד: (ז) שפוסל באמצעיים. אין הפנה שאם הסיח דעתו לאחר שהטיל לאמצעיים נכטל נטילה האמצעיים, דמאי אכפת לן בהסח דעתו הרי על-פל-פנים ידיו נקיות מגבינה? אלא רוצה לומר, שאם הסיח דעתו משמירת ידיו נכטל נטילה ראשונה דמים ראשונים, כמו שמבאר בבמה מקומות דהסח-הדעת משמירת ידיו פוסל הנטילה; ומלתא דפשיטא הוא, ולא נקט לה אלא משום דהשנה לה בכל דבר למים אחרונים, ובמים אחרונים לאחר שנטל לא אכפת לן בהסח-הדעת, שהרי לא יאכל יותר, להכי קאמר דבנטילה לאמצעיים אינו כן, דאף שהטיל לאמצעיים אף-על-פי-כן אינו רשאי להסיח דעתו מנטילה ראשונה, שהרי יאכל עוד: (ח) שאמצעיים צריכים נגוב. ד"ש בו (ה) משום מאוס אם יאכל בלי נגוב: (ט) דוקא מים. ששאר משקין. מתוך שהם עצמן שמנים (ו) אינם מנקים את השמן והמאכל, מה שאין כן באחרונים שאינם באים רק להעביר ההקמא מידים, אפילו משקין מעבירין ההקמא. ורש"ל מקל דמתור בשאר משקין. (י) אבל כמה אחרונים הסכימו להרמ"א:

א (א) ואין הפת פוטר, הינו, אף-על-פי ששותה (ב) לשרות האכילה שבמעי (ג) ויהי זה בדברים הנכאים מחמת הפעודה תוף הפעודה

שער הצינ

יחידא הוא, כי כן הוא גם דעת רש"י [והובא בהג"ה] ורא"ז, וכוונתו להזהר גם-כן העתיק לפרש ר"ח בהקמא ומשמע דהכי סבירא לה, וגם דעת הרמב"ם כן הוא כנראה מפשטיות דבריו, וכמו שכתב הג"ה א באורו ונדלא כמו שמצדד הדברי-משה בבאורו, וכן כתב הנספח-משנה בשם רבנו מנחם, וגם דעת הרמב"ם בהשגות לדין כן הוא ומהרמב"ם שהובא בהג"ה הוא ראב"ד אחר דסבירא לה דאפילו גמר סעודתו לגמרי ונזכר אחר-כך גם-כן יברך, דפוסק כרבינא, ויחידא הוא בזה ולא נחל לצרפו קלל, וכמו שפסק לעיל בסימן קסד סעיף ח לדינא בלי שום חולק, וגם מסתימת הספ"ג והאור וד"ע והרמ"ה משמע גם-כן דמפרשי דבולען בלי ברכה קלל בדעת ר"ח ורש"י, דאי לאו הכי הוה להו לפגוש: (י) עין שם שהביא עוד ראשונים דסבירא להו כדעה ראשונה: (י) רמב"ם: (ב) רמב"ם: (ב) לשון הרמב"ם: (ג) ובתכמת-אדם קלל סח פתב וזה לשונו: יש נהגין לרחוץ ידיהם בין בשר ודגים, אבל אין מן הצורך, ומכל מקום ישנה דבר ביניהם שלא לאכלם יחד, עד כאן לשונו: (ג) בית-יוסף בשם ראב"ד: (ד) אחרונים: (ה) מגן-אברהם: (ו) מגן-אברהם ותשובת חכם צבי סימן נה: (ז) ש"ך ב"ר יורה דעה פ"ט ואלהיה רבה ותחכם צבי ומגן-גבורים ותכמת-אדם: (ב) גמרא: (ג) הרא"ש:

הלכות דברים הנזהרים בפעודה סימן קעב קעג קעד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

מאן דמברך ברכה צריך לברך מלא פמה ולא לגמגם⁽⁶⁾.

(6) ובשעה שמברך, כתב לעיל (סי' ה ס"ק א) שלא ירוק את הברכה מפיו, אלא יברך בנחת ויכוון בעת האמירה, ובשם ספר חסידים (סי' מו) כתב, שכשנוטל אדם ידיו או שמברך על הפירות או על המצוות השגורות בפי כל אדם, יכוון ליבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו את הפירות או את הלחם ליהנות מהם, וציהו על המצוות, ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומציא דברים מפיו בלא הגיון הלב, ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו, ושלח לנו ביד ישעיה ואמר: 'יען כי יגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבודי ולבו חזק ממני', ועיין שם עוד מה שהאריך בגדל העונש המגיע למי שעושה כן.

[משנ"ב ס"ק ח]

קגון תותים וצנבים⁽⁷⁾.

(7) וכן אם המאכל אינו נמאס, אך מפני שהוא נמצא עם אנשים מאוס הדבר לפלוט אותו בפניהם, דעת הגרש"ז אויערבך (עץ השדה פ"ב ס"ק כט) שיכול לכתחילה לסלק את המאכל לצד פיו ולברך.

סימן קעג

דין מים אמצעיים

[משנ"ב ס"ק א]

רצה נוטל, רצה אינו נוטל⁽¹⁾.

(1) והמברך על מאכל באמצע הסעודה, כתב לקמן (סי' קפא ס"ק ב) שאם הוא איסטנטי, צריך לקנח את ידיו מקודם, כיון שידיו מלוכלכות מזהמת המאכל, ובשעה צ"ש (ס"ק לב) הוסיף, שהוא הדין כשדוצה לברך כל ברכה שהיא, וידיו מלוכלכות מזהמת המאכל, שצריך לרחוץ ידיו, ומה דקיימא לן שסתם ידיים כשרות לברכה, היינו כשאין מלוכלכות. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ב]

אם נוגע ביהם בידיו⁽²⁾.

(2) ומשמע מדבריו, שאם אינו נוגע במאכל בידיו, אלא אורכל במזלג או בכפית, אינו צריך ליטול את ידיו, וכן כתב הפרי חדש (י"ד סי' פט ס"ק ב). ודלא כמו שכתב הפמ"ג (שם שפתי דעת ס"ק ב) שנכון להחמיר בדבר אם אין בו טורח.

[משנ"ב ס"ק ג]

לברך אחר⁽³⁾.

(3) ולהעלות דגים עם בשר על שולחן אחד, כתב הכף החיים (ס"ק ו) שאין זה חמור כמו העלאת בשר וחלב על שולחן אחד, ולכן מותר לשני בני אדם לאכול על שולחן אחד זה בשר וזה דגים, אכן במקום אחר (י"ד סי' קטז ס"ק לה) כתב שנראה שיש להחמיר שיהיה הפסק להיכיר ביניהם. ולגבי אדם הסועד לבדו, כתב הכף החיים (כאן) שראוי להחמיר שלא יעלה על שולחנו בשר ודגים יחד, שמא יבוא לאכול את שניהם בלא רחיצת ידיים וקינוח הפה. ובשרות שבט הלוי (ח"ו סי' קיא אות ג) כתב שנהגו להקל להעלות דגים על שולחן שיש עליו בשר, ומי"מ יש שנהגו בדרך חומרא להביאם בזה אחר זה.

[משנ"ב שם]

ועין במגן אברהם שכתב דאפשר דקנמני אין ספקה קלפה, דכפמה דברים נשמנו הטבעיים⁽⁴⁾.

(4) ואם נתערב רוטב של דגים ברוטב של בשר, או להיפך, דנו הפוסקים אם מועיל שיעור שישים כדי לבטל את המיעוט [ראה שו"ע י"ד סי' קטז סי' ב ובנשאי כלים שם], וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קג וח"ו סי' קיא) שהעיקר להלכה הוא כדעת הסוברים שמועיל שישים.

ובמקום הפסד ומניעת כבוד שבת, כתבו בשו"ת דברי מלכיא (ח"ב סי' נג אות יב) ובשו"ת שבט הלוי (שם), שיש להקל אף במקום שיש ספק אם יש שישים ברוב כנגד המיעוט, כיון שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה, ומשום שהמג"א והחתם סופר כתבו שבמנינו נשתנו הטבעים ואין סכנה בדבר. והוסיף בשו"ת דברי מלכיא שאף באופן שנפלה חתיכת בשר לתבשיל דגים ואין בתבשיל שישים כנגד החתיכה, יש להקל ולתלות שלא כל הטעם יצא ממנה, ושהטעם שיצא בטל בשישים.

וכלי שהתבשלו בו דגים יחד עם בשר, ולא היה שישים במין האחד כנגד המין האחר, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו שם) שצריך להגעילו, כדברי התפארת למשה המובא בפתחי תשובה (י"ד שם ס"ק ג), ושלא בשו"ת דברי מלכיא (שם) שכתב שדי שישוהה את הכלי מעת לעת עד שייפגם הטעם. אך לענין כלי חרס [שאי אפשר להגעילן] הביא שבספר משמרת שלום היקל בזה.

[משנ"ב ס"ק ז]

דמנהגנו שאין חוששין לזה⁽⁵⁾, וסיים דמכל מקום יש לאכל דבר כינייהם ולשתות, דהיי קפות ודחתה⁽⁶⁾.

(5) ואם נגע בבשר לאחר שאכל דגים, ולא רחץ את ידיו קודם לכן מן המעט שנדבק בידיו מזהמים, כתב הכף החיים (ס"ק ח) בשם הפרי תואר שהבשר לא נאסר [אף לדעת השו"ע], שכן הסתם יש בבשר שיעור המבטל את המעט שנדבק בידיו מזהג. ולבשל בשר ודגים באותו הכלי בזה אחר זה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קיא אות ד) שנהגו להקל בזה אם הכלי נקי מזהבשול הקודם, ואפילו בעוד הכלי בן יומיו ונהיינו כדעת הט"ז (י"ד סי' צה ס"ק ג) והתפארת למשה (המובא בפתחי תשובה שם ס"ק ג), וכן משמע בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' קא). וכן לטחון בשר ודגים באותה מטחנה, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) שמותר, אף שיש 'דוחקא דסכינא', והביא שיש מקילים בזה אפילו לגבי חיתוך בצל חריף במטחנה זו, ופסק שאם יש צורך בדבר אפשר להקל בזה. ובספר דבר חריף (פט"ו הע' כג-כה) כתב שמנהג הגר"י קניבסקי היה להחמיר בזה משום סכנה.

(6) והשוותה י"ש לאחר אכילת הדגים, צידד בשעה צ"ש לקמן (סי' קעד ס"ק מו) שאין צריך לברך עליו בתוך הסעודה, שכיון שהוא רגיל בכך, נחשב הי"ש כטפל לדגים.

[משנ"ב ס"ק ו]

הנגו, שאין צריך נטילה בכלי⁽⁷⁾, וגם רק עד פקק השני⁽⁸⁾.

(7) ולכן כשנוטל ידיו בין גבינה לבשר, כתב בשעה צ"ש לקמן (סי' קפא ס"ק י) שמותר אפילו לשפשף בתוך הכלי.

(8) ואם היה המאכל מגיע למעלה משני פרקי האצבעות, כתב לקמן (סי' קפא ס"ק י) בשם הא"ר, שצריך ליטול מים אחרונים על כל היד.

[משנ"ב ס"ק ח]

שאמץ צעיים צריכים נגוב⁽⁹⁾.

(9) אמנם לכתחילה, כתב לקמן (סי' קפא ס"ק יט) בשם החיי אדם, שטוב לנגב הידים לאחר נטילת מים אחרונים, כדי לצאת ידי דעת הסוברים שבלא נגוב אין זה נקרא נטילה.

הלכות דברים הנזהגים בפעודה סימן קעד

ביאורים ומוספים

סימן קעד

דין ברכת היין בפעודה

[משנ"ב ס"ק א]

אינו נחשב טפל לפת להפטר בכרכותיו.

(1) אמנם אם בירך על היין בתוך סעודתו, והלך למקום אחר ורצה לשתות שם יין, כתב בבית"ל לקמן (סי' קעח ס"ב ד"ה ואכל) שאינו צריך לברך עליו, משום שהוא כעומד באמצע הסעודה, שהרי בכל כרחו הוא מחויב לחזור למקום קביעותו הראשון.

[שעה"צ ס"ק ג]

קגון בקדוש ונתקדשה.

(2) ואף יין שפסול לקידוש, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א) שמ"מ צריך לברך עליו בתוך הסעודה, משום שלא פלוג רבנן.

[משנ"ב ס"ק ב]

ראש וראשון לכל הפוסקים (3) וכלם נטפלים לו.

(3) ולגבי מיץ ענבים, דנו הפוסקים אם פוטר שאר משקים, משום שאינו חשוב כמו היין, שהרי אינו משכר ומשמה, ובאור זרע (סי' קנה) ובמרדכי (ברכות סי' קלו) מבואר שהטעם שדין פוטר שאר משקין הוא משום שהוא המשקה העיקרי ששותים, ואם כן טעם זה אינו שייך במיץ ענבים. אכן בלבוש (ס"ד) מבואר, שהטעם לכך שפוטר שאר משקין הוא כיון שמחמת חשיבותו קובע ברכה לעצמו, וגם מיץ ענבים בכלל זה. ודעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק פסח פ"א אות ב) שראוי לחוש שאינו פוטר את שאר המשקים, וכן דעת הגר"ש וואזנר (ספר הזכרון דרור יקרא עמ' רפ, וראה קובץ מבית לוי ח"י עמ' מט). והוסיף הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ז הע' 73) שאם שתה ממנו פחות ממלוא לוגמיו, בודאי שאינו פוטר את שאר המשקים ויכול אף לכתחילה לברך עליהם שהכל. מאידך דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ט ארחות הלכה הע' 78) הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות ס"ק י) והגר"ח קניבסקי (שאלת רב ח"ב עמ' רסד) שמיץ ענבים דינו כיון, ופוטר את כל שאר המשקים.

(4) ואף משקים החשובים ביותר, כתב לקמן (סי' רח ס"ק עא) שנפטרים בברכת היין.

ובגדר הדבר שדין פוטר כל מיני משקה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' כד) שאין זה מטעם עיקר וטפל, אלא מחמת שחשיבות היין גדולה מחשיבותם מפני שהוא ראש לכל המשקים, והברכה על הדבר החשוב פוטרת את הפחות חשוב. ובאופן נוסף ביאר, שכיון שברכת היין ברכה חשובה היא, ממילא פוטרת היא את ברכת שאר המשקים וראה בהע' הקודמת, שלכאורה אלו שני הצדדים בטעם הפטור. ובמשנ"ב להלן (ס"ק ג) שכתב שמי שלא שתה יין אף ששמע את הברכה אינו פוטר את שאר המשקים משמע כצד הראשון. וראה שעה"צ לקמן (סי' רח ס"ק ע) ומה שכתבנו שם.

ולגבי מים שבישלו בהם ירקות או פירות, נחלקו הפוסקים האם לדעת הרא"ש והמובא בשו"ע לקמן סי' רב סי"א שסובר שדינם כפרי, נפטרים הם בברכת היין, שמדברי המג"א (סי' רד ס"ק יז) משמע שאין היין פוטרם משום שאינם נחשבים כמשקה, והפמ"ג (סי' רב א"א ס"ק כז) כתב, שכל ששותה אותם דרך משקה, נחשבים כמשקה לענין זה שהיין פוטרם. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' יד וח"ח סי' קסו) כתב, שאף שמסברא נראה שנפטרים, שכיון שטעם היין שדין פוטר כל מיני משקים הוא משום שהיין הוא ראש

לכל המשקים, אם כן אין נפקא מינה מהי ברכת אותם משקים שהרי סו"ס תורת משקים עליהם, אך מ"מ אי אפשר לחלוק מכח סברא זו על דברי המג"א שמשקים אלו אינם נפטרים בברכת היין. אך שוב כתב (ח"י סי' מב אות י) שראה שבפמ"ג מבואר בסברתו, ודעת הגרי"ש אלישיב (שיעורי מס' ברכות עמ' תנב), לענין מי שלקות שברכתם בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ, שאין היין פוטרם כיון שיש להם דין של פרי וראה ביה"ל לקמן סי' רב סי"א ד"ה בתוך, ומה שכתבנו שם ס"ק נב.

ולענין ביצה חיה, כתב בשו"ת הרי בשמים (ח"ג סי' עג) שאף על פי שבשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' יט) כתב שהיא נחשבת כאוכל, מ"מ לגבי ברכה היא נחשבת כמשקה, ונפטרת בברכת היין. אמנם בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' קיז) דחה את דבריו, וכתב שביצה דינה כמאכל ואינה נפטרת בברכת היין.

ולענין מיני מתיקה קפואים, כגון גלידה וקרחת, דעת הגר"ש אויערבך (ותן ברכה, קונטרס התשובות) שקרחון אינו נפטר בברכת היין, משום שאינו נחשב כמשקה לענין זה. וכעין זה כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ב תשובה יב) שמסתבר שהמברך על היין אין דעתו לפטור את הגלידה, ולכן מספק יש לפטור את הגלידה בברכת דבר אחר, אכן לענין גלידה שיש בה חלב וקצפת ביצים, כתב שם שבודאי אינה נפטרת בברכת היין, מפני שהיא כעין מאכל. ודעת הגרי"ח קניבסקי (שאלת רב ח"ב עמ' רסד) שתלוי הדבר במחלוקת הפוסקים האם משקה קרוש נחשב כמאכל או כמשקה וראה לקמן סי' רי הע' 10. שלדעת הגרי"ש אלישיב שדינו כמשקה, גלידה נפטרת בברכת היין, אך לדעת הגרי"ח קניבסקי שדינו כמאכל וכן מבואר בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' קי, אין היא נפטרת בברכת היין.

[משנ"ב ס"ק ג]

ורק שתיקה דעתו עליהם (וכר', צריך לכתוב על המשקים) וכו', בעת ברכתו על היין.

(5) ולענין דין עיקר וטפל, כתב לקמן (סי' ריב ס"ק ד) בפשיטות, שאם היתה דעתו בשעה שבירך על העיקר לאכול את הטפל, הרי הוא פטור מלברך על הטפל, ולא הביא מחלוקת בזה [אולם ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ב), שיסוד הדין שדין פוטר את שאר משקים אינו מטעם עיקר וטפל].

ואורח הנמצא אצל בעל הבית, כתב בהגהות רע"א (סי' ריא על מג"א ס"ק יא) בשם השו"ת גת ורדים (כלל א סי' א), שנחשב שדעתו לפטור כל מה שיביא לו בעל הבית, ולפי זה הוא הדין לגבי יין שפוטר את שאר המשקים, שאף אם לא היו המשקים לפניו בשעת ברכתו על היין, נחשב הדבר כאילו דעתו לשתותם, כיון שתלוי דעתו בדעת בעל הבית.

ומי שרגיל לשתות שאר משקים לאחר ששותה מן היין, משמע בשעה"צ להלן (ס"ק יג) שנחשב כמי שהיתה דעתו לכך. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טז) שהמברך על היין של קידוש פוטר את כל המשקים שרגיל לשתות לאחר מכן.

(6) אך דקא ברכה ראשונה, אבל ברכה אחרונה כתב לקמן (סי' רח ס"ק עג) שאין צריך לברך עליהם בכל אופן, שכיון שקבע שתייתו מתחילה על היין, נטפל הכל ליין ונפטר בברכתו, וראה מה שכתבנו שם.

(7) ואם שינה את מקומו בין שתיית היין לשתיית שאר המשקים, הסתפק הקצות השלחן (סי' נו בוד"ש ס"ק ה) האם נפטרו שאר המשקים בברכת היין שבירך במקומו הראשון (לדעת מי שסובר המשך במילואים עמוד 31

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קער

עה

באר הגולה

ב (כ) * בינין פוטר (ג) כל מיני (א) משקין: הגה (ד) אפלו מברכה ראשונה (הרי"י פרק כ"ד מברכין וכו') בשם הפוסקים: ג יאם אין לו אלא כוס אחד, (ה) מניחו עד לאחר (ז) המזון ומברך עליו: **ד** (ו) יאם קבע (ג) לשותת * לפני המזון אין צריך לברך על זין (ז) שבתות המזון, דמין שלפני המזון

שערי תשובה

[א] משקין. עבה"ט. ועין בגולה מברכה דלפי מאי דקיי"ל בסימן ר"ג דקובעין על זין אף לזיון. אף שלא היו משקין לפני פוטר, ונבאר בפרט"ם וכן בסב"מ עפ"י ח"ס לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא מאב לשתות, ע"ש, אי"כ הי"ז מוטב לשתות. לא למימא דכלא קבע אינו פוטר, אלא בא לאפוקי אם לא היה דעתו תחלה לשתות אח"כ דהיינו נקלף: פשוט דמחזיק להניחו לבהמ"ז, מ"א: (ג) לשותת.

באר היטב

(א) משקין. דוקא אם היה שאר משקין לפניו בשעה שברך על זין או זיון פוטר אותם, ט"ז: (ב) המזון. לפי מ"ש רמ"א ס"ס קצ"ז ד"א דאינו חייב לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא מאב לשתות, ע"ש, אי"כ הי"ז מוטב לשתות. לא למימא דכלא קבע אינו פוטר, אלא בא לאפוקי אם לא היה דעתו תחלה לשתות אח"כ דהיינו נקלף: פשוט דמחזיק להניחו לבהמ"ז, מ"א: (ג) לשותת.

באר הגולה

* זין פוטר כל מיני משקין. ולפי זה השותת קאמר"ע אחר שתת זין אין צריך לברך עליו, ואף על הצוקע"ר שנוטל בפיו למתק השתיה גס"כ אין צריך לברך. והוא נטפל להקאמר"ע והקאמר"ע להח"ס א"ר"ח סימן מז. ועין בתי"א דכלל זה בנשמת אדם שכתב, דאינו פוטר אלא אם כן שתה תחלה (אחר כך לקח הצוקע"ר בפיו, דאם יתנה תחלה מן הצוקע"ר לא יתנה טפל להמשקין, ודעתו שם דיותר טוב שיקח תחלה מצט צוקע"ר ויברך עליו ויכין לפטר המשקין, ע"ן שם טעמו. ודע דהא דמין פוטר כל מיני משקין הינו אפלו לא כן בעת ברכתו לפטר אותם, אלא בסתמא אפלו הכי אמרין דמפילא נפלים לו; ועין בתי"א דאדם ובהשמת אדם שכתב, דדוקא בשותת זין בקביעות, אבל לא בשותת כוס אחד או שנים ואין בדעתו למשך עצמו בינו, וכל"ש שכן לשקצו"ש ושותת רק כמלא לגמרי דלא מוכיז לפטר המשקין אפלו היה המשקין לפניו בשעת ברכה. והנה אף שכתבנו ברוך סתמא שלא בברכיו, מפני שהנראה אחרונים חולקין על זה וסוברין דאפלו בלא קבע לשתות זין גס"כ מוכיז לפטר שאר משקין כשעומדין לפניו בשעת ברכה, מכל מקום נראה דאין להקל רק בששתה על-כ"פ פנים כמלא לגמרי⁽¹⁰⁾, שהוא שיעור חשוב דמחזיק דעתה, דגם לענין קדוש כמה גדולי ראשונים סוברין דאינו יוצא בפתות מכלא לגמרי, כמבאר בסימן רע"א סעיף יד בבאר הגולה, ע"ן שם, ואף שאנו מקלין בדעבר וסוברין דשתית כלם מצטרף למלא לגמרי, הינו רק לענין לצאת ידי מצות קדוש, אבל לא דלקי זה השעומת משהו שיעור חשוב שיהיה כל המשקין לשותת אחריו טפלין לו. והנה מדברי הדר"ה ה"חיים השעומת דבריו במשנה ברוך [ולענין המסבין שלא טעמו מן הכוס, שצריכין לברך על המשקה ששותין] מוכח דעתו דסבירא לה דאפלו בטעימת כל"ש הוא מן הזין סגי לפטר על-ד"ר שאר המשקין, ומכל מקום לדעת צירף עיין רמב"ל, ונכון לכתחלה שמי שצ"ח לפטר שאר המשקין לשתה על-כ"פ פנים מלא לגמרי ויבטלוא הכי יש לזהר בזה, כמו שכתבנו בסימן רע"א סעיף יד; ואם לא שתה מלא לגמרי, יבקש לאחר שלא טעם כלל מן הכוס שיצטרפו בברכה על המשקין⁽¹¹⁾, או שיקבץ על מצט צוקע"ר לפטר המשקין: * לפני המזון. ודעה לומר, סמוך להמזון, דבמפלג אין שיהי לפטרו לכלי עלמא⁽¹²⁾, וכן משמע

משנה ברוך

שנפטרים בברכת הפת, כמו שיתבאר לקמן, מכל מקום הואיל והזין הוא (ג) חשוב, אינו נחשב טפל לפת להפטר בברכתו⁽¹³⁾, וראפלו כן בפרוש בברכת הפת לפטר כל מה שישתה בתוך הסעודה, לא מהני לזין: ב (ב) זין פוטר וכו'. שהוא ראש וראשון לכל המשקים וכלם נפלים לו [תרספות]: (ג) כל מיני משקים. ובלבד (ה) שיהיו לפניו על השלחן בשעה שברך על זין [ודאלו לא היו לפניו בשעת ברכה, אף שהביאו המשקין לפניו בשעה שצמד צדין זין לפניו, לא מהני וצריך לברך עליהם]. ויש מקלין אפלו לא היו לפניו, (ו) ורק שיהיה דעתו עליהם⁽¹⁴⁾, וכל זה בשלא קבע עצמו לשתות זין ורק כוס זה בלבד, אבל אם קבע לשתות זין, הסכימו (ו) כמה אחרונים דפוטר אפלו המשקין שלא היו לפניו בשעת הברכה, כיון שבאו לפניו על-כ"פ פנים בעוד שהזין לפניו [ואם באו לפניו אחר גמר שתית הזין, צריך לברך על המשקין⁽¹⁵⁾, כן כתב מהר"ם בנעט בבאורו, אם לא שיהיה דעתו על המשקין קדם גמר השתיה]. ולכתחלה טוב יותר לעולם (ט) שיהיה שאר המשקין לפניו בעת ברכתו על הזין⁽¹⁶⁾, ודע, שאם קדש על זין והוציא אחרים בברכתו, אם לא טעמו מפוס של קדוש ורוצים לשתות שאר משקין, אף שהיו לפניו בשעה שברך על זין (ט) צריכים לברך על המשקין, כי הטעם שזין פוטר הוא משום שכל המשקים טפלים לו, וכשאנו שותת לא שיק טעם זה. ועין בבאר הגולה מה שכתבנו עוד בענין זה: (ד) אפלו מברכה ראשונה. ועין לקמן סימן רח סעיף טז ובמשנה ברוך שם לענין ברכה אחרונה⁽¹⁷⁾: ג (ה) מניחו וכו'. דאפלו למאן דאמר ברפתי המזון אינה טעונה כוס, (י) מכל מקום מצוה מן המבחר יש בזה אם יוכל לצשות כבוס⁽¹⁸⁾, דלקמן סימן קכב סעיף א. (יא) ומכל מקום אם הוא צמא לשתות ואין לו שאר משקין, מוטב שישתה קדם, כדי לצאת גם דעת המרדכי [שהובא ברמ"א לקמן סימן קצז] שסובר דכשתאב לשתות אינו חייב מן התורה לברך ברפתי המזון עד שישתה⁽¹⁹⁾: ד (ו) אם קבע וכו'. כתבו האחרונים דלאו דוקא קבע, דהוא הדין אפלו אם שתה רק כוס אחד של זין קדם הסעודה דפוטר הזין שבתות הסעודה; (י) וכל זה אם (יג) דעתו לשתות גם בתוך הסעודה: (ז) שבתות

שער הציור

תרגום: 1 קפה. 2 סדר.

(ג) מפני שזרם ברכה לעצמו (גמרא), והינו שבכמה מקומות מברכין עליו אף על-פי שאין צריך לשתיה כגון בקדוש והבדלה⁽²⁰⁾ [לרש"י], ותוספות פרשו דהינו מה שמברך על זין ברכה מתחת ידיו פרי הגפן, ותלמידיו רבנו יונה בשם ר"ח פרש עוד פירוש אחר, ע"ן שם: (ד) פשוט: (ה) ט"ז בשם מרדכי ויבדאי דאפלו לא קבע, דהא לדידה אין זמן מה קבע לזין. ואף דמלבוש משמע דהשלחן צריך מיני ברכה על זין, וכן מצד בעלת הדין וכן הסכים בגמרא דאדם לדינא, הרכה אחרונים חולקין על זה, הלא הנה השירי כנסת הגדולה ואלה רבה ושל"ה בספר עמק ברכה, וכן המנהג אברהם לקמן בסוף סעיף קטן [ועין בפרי"מ דברים באש"ל אברהם סימן רח אות א], ודר"ה ה"חיים בהלכות קדוש והגרי"י פלם הסכימו דכדיו לפניו מהני אף בשלא קבע על הזין, וכפשוט דברי המרדכי, וכן משמע בבאור הר"ם בנעט על המרדכי אות קד, ע"ש, דבכב על זין אין צריך שיהיה המשקין לפניו בשעת ברכה, וכלל זה קבע מהני קשה לפניו. ובאמת בפרוש ר"ח המובא בתלמודי רבנו יונה ובתוספות רבנו יונה ובאור ודע גס"כ לא נזכר כלל ענין קביעות, רק שיהיה זין המשקין לפניו ואז הכל נפלים לו, ע"ש [ואפשר לומר עוד דגם הרשב"א שכתב ברכה על זין, גס"כ כנחת דבזה פוטר אף שלא היה המשקין אז לפניו, אבל כדיו לפני מודה דאין צריך קבע, וכדמשמע מפשטות דברי המרדכי, ודלא כמו שכתב בגמרא דאדם, דלדידה בלא קבע לא מהני אף קשה אז המשקין לפניו: (ו) הגרי"י ור"ם בנעט הנ"ל: (ז) דרכי משה בנסת הגדולה של"ה דגול מברכה נהר שלום דרך ה"חיים מגן גבורים, ודלא כט"ז וז"ל דאדם שמתמירין בזה: (ח) לחש לדעת הפוסקים דכדיו זין אין קביעות לזין, ועין בתי"א דאדם: (ט) כן מתבאר מדברי הדר"ה ה"חיים בהלכות קדוש, ע"ש ופשוט, ומשמע מזה דאם טעמו אפלו מקצת בעלמא שוב אינם צריכים לברך על המשקין שאחריו. ועין בבאר הגולה דיש לפקפק בדין זה הרכה: (י) שיטה קצת: (יא) מגן אברהם. ומה שכתבתי: קשאין לו שאר משקין, הוא באלה בזה. וכתב הפרי"מ דברים, דקשהא בשלשה אפשר דאפלו צמא יותר טוב להניחו לאחר המזון: (יג) תוספות פרק כ"ד מברכין בראש דבריהם, וכן תוספות בפסחים דף ק עמוד ב דבור המתחיל יי' זין, בסוף דבריהם; אכן מסוף דבריהם כביד מברכין הניל משמע קצת דבתוך הסעודה אדם רגיל לשתות והיו כאלה היה דעתו לזה אפלו מסתמא, וכן משמע מראש פסחים פרק בתרא סימן ד, ע"ש, דאפלו בשניה רק הזין לפניו מסתמא דעתו לזה, אף סוף דבריו סתם קצת לזה, ע"ש: (יג) בשלחן צירוף הגרי"י פוסק דבמקום שרגילין לשתות

מילואים הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קעד המשך מעמוד קודם

כוס לברכת המזון, אם לא שיש לו יין או חמר מדינה בביתו, שאז לכולי עלמא מצוה מן המובחר לברך על הכוס. ודוקא כשמברך בשלושה, אבל לענין יחיד המברך מקילים כמה אחרונים לגמרי שאין צריך כוס, וכן מנהג העולם.

(13) ולדעת רוב הפוסקים, כתב בשע"צ לקמן (סי' קצ"ד ס"ק יח) שחייב ברכת המזון מן התורה הוא אף כשלא שתה. וכן כתב הרמ"א שם (ס"ד) שאין צריך לחוש לכך אלא לכתחילה, דהיינו שאם חלק מהמסובים שתו וחלק לא שתו, לכתחילה יש ליתן לברך למי ששתה כדי שיעציא את האחרים ידי חובתם.

[מיה"ל ד"ה לפני]

דקמפלג אן ש"ן לפטרו לכלי עלמא¹⁴.

(14) ומשמע שגם אם כיוון לפטור את מה ששתה בתוך הסעודה, אינו פוטר אם שדה לאחר מכן זמן מופלג. אך לענין שתיית יין שלא בתוך הסעודה מבואר בב"ה"ל לקמן (סי' קצ"ב ד"ה אחר) שלדעת הרבה אחרונים אין השתייה נחשבת כהפסק לגבי ברכה ראשונה אפילו אם שדה כל היום, אלא בצירוף היסוד הדעת נוראה תהלה לדוד (ס"ק יג) שהוכיח מדברי השו"ע הרב לגבי יין הבדלה, שלפטור יין שבתוך סעודה קשה יותר מאשר לפטור יין ששתיים שלא בתוך סעודה, אלא שמדבריו לענין יין קידוש מוכח להיפך, ונשאר בצריך עיון גדול.

מלאה ובולטת, שאז יראה ממילא כאילו שתיהן מלאות.

ולענין שיעור מלא לוגמיו במידות זמנינו, כתב בספר מידות ושיעורי תורה (פס"ז ס"א) לגבי יום הכיפורים שיש להחמיר בשיעור של בערך 40 גרם [אך לגבי קידוש כתב שיש לשנות שיעור שהוא בודאי מלא לוגמיו והוא 50-55 גרם], וכן כתב השש"כ (פלי"ט ס"ב) שבאדם מבוגר בינוני השיעור הוא 40-45 גרם.

(11) ועיצה נוספת לזה כתב השש"כ (פנ"ד הע' קד) לכוון בשעת הברכה על היין שלא תפטר הברכה את שאר המשקים, ואז יוכל לברך עליהם, וכעין דברי השו"ע להלן (ס"ד). אמנם דעת הגר"ש אלישיב (תחת הברכה פ"א הע' 4) והגר"פ שיינברג (חידושי בתרא) שעיצה זו אינה מועילה, כיון שהמשקים נטפלים ממילא ליין כשהם מונחים לפניו, ואם כן עדיין יש להסתפק האם נפטור המשקים בברכת היין וראה בחיי אדם (כלל נה ס"ה) שהוכיח עיצה זו לכוון בשעת ברכת היין שלא תפטר ברכתו את שאר המשקים, אך לא סמך על זה למעשה, וכתב שיש לברך על סוכר כדי לפטור בכך את שאר המשקים.

[משנ"ב ס"ק ה]

מפל מקום מצוה מן המבחר יש בזה אם יוכל לעשות ככוס¹² וכו', אינו תיב מן התורה לברך ברכת המזון עד שישתה¹³.

(12) ולקמן כתב (סי' קכ"ב ס"ק ד), שמנהג העולם להקל שלא לחזור אחר

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קפ המשך מעמוד פה

חורים המים עם הוזהמה ונדבקים לידים, מה שאין כן מים אמצעיים שבין גבינה לבשר שענינם להעביר את המאכל הדבוק בידיים, מאחר שהמאכל עבר על ידי השפשוף אין הוא חור ונדבק. והוסיף הכף החיים (ס"ק ט) לענין מים אחרונים, שגם אם יהיו מים רבים שכשיחזרו המים לידיו לא תהיה בהם זוהמה, מ"מ על פי הסוד צריך לנקותם ודוקא על ידי שפיכה.

[משנ"ב ס"ק ז]

מפני רוח רעה⁷.

(7) ולברך ברכת המזון כנגד מי הנטילה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' ד ס"ק יח) לענין אמירת ברכה כנגד מי נטילת שחרית ששורה עליהם רוח רעה [אולם באופן שנטל לתוך הכלי, ראה במשנ"ב להלן (ס"ק ו) ובשע"צ ס"ק יז ובב"ה"ל ד"ה אלא] שנחלקו הפוסקים האם שורה עליהם רוח רעה. והובא (ארחות רבנו ח"א עמ' פג) שהגר"י קניבסקי כיסה את המים אחרונים במפת נייר, וראה מה שכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קסח אות ג).

מים אחרונים, מבואר ברמ"א לעיל (סי' קע"ב ס"ב) שמותר לצאת ממקומו לצורך מצוה עוברת [ובב"ה"ל שם (ד"ה עוברת) צידד שמותר לצאת אפילו למצוה שאינה עוברת], וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' קע"ח), והוסיף בביאור הדבר, שכוין שהטעם שאסור לעקור ממקומו קודם ברכת המזון הוא מחמת החשש שישכח לברך, לפיכך כאן שהדבר שייך לברכת המזון אין חשש שישכח מלברך.

(5) ומי ששכח ליטול ידיו ונזכר באמצע ברכת המזון, כתב הגר"ח קניבסקי (אוצר המים פ"ד הע' נב) שיכול ליטול באותה שעה [אולם בשעת הנטילה צריך להפסיק לברך, וכמבואר בשו"ע לקמן (סי' קפ"ג ס"ב וסי' קצ"א ס"ג) שאסור לברך כשעוסק במלאכתו].

[שע"צ ס"ק י]

מפר אפלי לששששם בחוף הקלי⁶.

(6) ובטעם החילוק כתב המחצה"ש (ס"ק א) בשם הים של שלמה (חולין פ"ח ס"י), שמים אחרונים שענינם להעביר את הוזהמה מהידים, אם כן כשרוצים בתוך הכלי, אף על פי שירדה הוזהמה על ידי השפשוף מ"מ

הלכות מים אחרונים סימן קפא המשך מעמוד פו

כתב, שבין שלרבים היה קשה לשנות יין אחר האכילה מחמת כבודו וכדו', לכך הקילו.

עד כתב הערוך השלחן (שם), שאף שמנהג העולם שלא לברך ברכת המזון על הכוס, מ"מ יש המדקדקים לעשות כן בשבתות ובימים טובים כשיש זימון. וכן כתבו בסדר היום (כוונת קידוש ד"ה ובעוד) ובמקור

ובמנהג העולם שאינם מקפידים כל כך לברך על הכוס, כתב הערוך השלחן (ס"א ו-ג), שהוא משום שהיין ושאר המשקים הם יקרים, ולפיכך במדינות בהן היין מצוי ובזול, ראוי לכל ירא ה' לברך על הכוס, ובפרט כשיש זימון. וכן העשרים השוותים שכר בכל סעודה, בודאי שלהם נאה לברך על הכוס. ובארחות חיים (ספינקא, ס"ק ב)

